

Byla C-582/23, Wiszkierⁱ

Prašymo priimti prejudicinį sprendimą santrauka pagal Teisingumo Teismo procedūros reglamento 98 straipsnio 1 dalį

Gavimo data:

2023 m. rugsėjo 20 d.

Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas:

Sąd Rejonowy dla Łodzi-Śródmieścia w Łodzi (Lenkija)

Nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą priėmimo data:

2023 m. rugpjūčio 2 d.

Pareiškėjas:

R. S.

Kitos proceso šalys:

C. spółka akcyjna we W.

Syndyk masy upadłości M. S. i R. S.

Syndyk masy upadłości G. spółki akcyjnej w upadłości w W.

J. J.

M. G.

Pagrindinės bylos dalykas

Atsiskaitymo su kreditoriais plano sudarymas fizinio asmens bankroto byloje.

Prašymo priimti prejudicinį sprendimą dalykas ir teisinis pagrindas

Galimybė bankroto byloje remtis nesąžiningomis vartojimo sutarčių sąlygomis; direktyva 93/13; SESV 267 straipsnis

ⁱ Šios bylos pavadinimas išgalvotas. Jis neatitinka jokios bylos šalies tikrojo vardo, pavardės ar pavadinimo.

Prejudiciniai klausimai

1. Ar 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyvos 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais 6 straipsnio 1 dalį ir 7 straipsnio 1 dalį reikia aiškinti taip, kad pagal jas draudžiamos nacionalinės teisės nuostatos, kuriose numatyta, jog bankroto bylų teismui yra privalomas paskirtojo bankroto klausimus sprendžiančio teisėjo patvirtintas reikalavimų sąrašas, taip užkertant kelią bankroto bylų teismo, priimančio sprendimą dėl bylos užbaigimo, vertinimui, ar sutarties sąlygos yra nesąžiningos?

2. Ar 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyvos 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais 6 straipsnio 1 dalį ir 7 straipsnio 1 dalį reikia aiškinti taip, kad pagal jas draudžiamos nacionalinės teisės nuostatos, pagal kurias bankroto byloje neleidžiama taikyti laikinųjų apsaugos priemonių, todėl jos gali paskatinti vartotojus nesinaudoti jiems 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyvoje 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais suteikiama apsauga?

Nurodytos Sąjungos teisės nuostatos

1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyvos 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais 6 straipsnio 1 dalis, 7 straipsnio 1 dalis

Nurodytos nacionalinės teisės nuostatos

1. *Ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe* (2003 m. vasario 28 d. Bankroto įstatymas) (*Dz. U.*, 2019 m., 498 pozicija (su pakeitimais))

2. *Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – kodeks postępowania cywilnego* (1964 m. lapkričio 17 d. Civilinio proceso kodeksas) (*Dz. U.*, 2021 m., 1805 pozicija (su pakeitimais)) 730, 730¹ straipsniai (reikalavimų užtikrinimo procedūra)

3. *Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. – kodeks pracy* (1974 m. birželio 26 d. Darbo kodeksas) (*Dz. U.*, 2022 m., 1510 pozicija (su pakeitimais)):

87 straipsnio 3 dalis. Išskaitas galima vykdyti laikantis šių apribojimų:

- 1) išieškant išlaikymo išmokas – neviršijant trijų penktadalių darbo užmokesčio dydžio;
- 2) išieškant pagal kitus reikalavimus arba išskaitant avansinius mokėjimus – neviršijant pusės darbo užmokesčio.

Glaustas faktinių aplinkybių ir proceso apibūdinimas

2019 m. spalio 15 d. nutartimi *Sąd Rejonowy dla Łodzi-Śródmieścia w Łodzi* (Lodzės miesto centro apylinkės teismas) paskelbė R. S., ekonominės veiklos nevykdančio fizinio asmens, bankrotą.

Bankrutuojančio asmens turtą, be kita ko, sudarė ½ nuosavybės teisės į nekilnojamąjį turtą. Ši dalis buvo parduota už 350 000 Lenkijos zlotų (PLN). Nekilnojamasis turtas buvo įkeistas kreditorės, akcinės bendrovės G., naudai, siekiant užtikrinti paskolos, palūkanų, kitų išlaidų ir gautinų sumų (iš viso – 832 696,77 PLN) grąžinimą. Įvykdžius paskirstymo planus, kreditoriui G. šioje bankroto byloje buvo išmokėta 360 671,91 PLN.

Vykstant R. S. bankroto bylai buvo pateiktas reikalavimų sąrašas, patvirtintas 2021 m. balandžio 26 d. paskirtojo bankroto klausimus sprendžiančio teisėjo nutartimi. Sąraše pateikti reikalavimai iš viso sudarė 1 247 127,93 PLN sumą, o kreditorė G. pareiškė 975 362 PLN reikalavimą. Bankrutuojantis asmuo pripažino visus reikalavimus. Nei jis, nei kreditorė nepateikė prieštaravimų dėl reikalavimų sąrašo.

Prievolė G. atžvilgiu atsirado įsigijus nekilnojamąjį turtą. 2007 m. kovo 30 d. R. S. kartu su savo žmona M. S., taip pat L. K. ir A. K. su kreditoriū sudarė hipoteka užtikrintos ir Šveicarijos frankais (CHF) indeksuotos paskolos sutartį 489 821,63 PLN sumai; paskolos grąžinimo terminas – 360 mėnesių. Indeksavus paskolą, paskolos gavėjai privalėjo grąžinti kreditoriui 211 952,23 CHF sumą.

Teismo nuomone, nagrinėjamoje sutartyje yra nesąžiningų sąlygų, dėl kurių ji gali būti pripažinta negaliojančia. Tai reikštų, kad įsipareigojimas kreditoriui neviršija 489 821,63 PLN, o dėl to, kad L. K. ir A. K. taip pat yra iškeltos bankroto bylos ir kreditorė šią sumą gavo pardavusi ½ turto dalį kitoje bankroto byloje – prievolė sudarytų 0 PLN, o tam reikia nustatyti papildomas faktines aplinkybes.

Bylą nagrinėjantis teismas, remdamasis bankroto byloje sudarytu reikalavimų sąrašu, turi sudaryti bankrutuojančio asmens R. S. atsiskaitymo su kreditoriais planą, atsižvelgdamas į to asmens darbo užmokesčio galimybes ir neįvykdytų įsipareigojimų dydį. R. S. prašo atleisti jį nuo įsipareigojimų nesudarant atsiskaitymo plano arba – alternatyviai – sudaryti 6 mėnesių grąžinimo planą, mokant po 500 PLN. Kreditorė G. prašo sudaryti 36 mėnesių atsiskaitymo planą (mokant ne mažiau kaip po 2 000 PLN per mėnesį). Kiti kreditoriai nepareiškė savo nuomonės. Bankroto administratorius prašo sudaryti 36 mėnesių atsiskaitymo planą (po 2 500 PLN per mėnesį).

Bankrutuojantis asmuo R. S. ir toliau dirba. Dalis jo darbo užmokesčio (apie 3 500 PLN) pervedama į jo banko sąskaitą, o kita (maždaug 3 500 PLN) dalis įtraukiama į šio asmens turtą ir skirta bankrutuojančio asmens kreditorių (tarp jų ir G.) reikalavimams patenkinti.

2023 m. liepos 20 d. buvo paskelbtas G. bankrotas; procedūroje toliau dalyvauja bankroto administratorius.

Prašymo priimti prejudicinį sprendimą santrauka

- 1 Vartotojams iškelta bankroto byla iš esmės siekiama dviejų tikslų: patenkinti bankrutuojančio asmens kreditorių reikalavimus ir sudaryti sąlygas atleisti tą asmenį nuo įsipareigojimų. Už procedūrą atsako paskirtasis bankroto klausimus sprendžiantis teisėjas – teismo pareigūnas, atliekantis visus veiksmus, išskyrus priskirtuosius bankroto bylų teismo kompetencijai. Per šią vartotojo bankroto procedūrą likviduojamas bankrutuojančio asmens turtas, sudaromas reikalavimų sąrašas, paskirstomos lėšos kreditoriams, o procedūra baigiama sudarant ne ilgesnį kaip 36 mėnesių atsiskaitymo su kreditoriais planą.
- 2 Reikalavimų sąrašė nurodomi byloje dalyvaujantys kreditoriai ir jų reikalavimų sumos. Paskirtasis bankroto klausimus sprendžiantis teisėjas šio sąrašo turinio išsamiai netikrina. Reikalavimus į sąrašą įtraukia bankroto administratorius, o bankrutuojantis asmuo turi teisę pateikti pareiškimą ir jame nurodyti, ar juos pripažįsta. Apie tai, kad sudarytas reikalavimų sąrašas, paskelbia paskirtasis bankroto klausimus sprendžiantis teisėjas, o bankrutuojantis asmuo ir kreditoriai turi teisę jį ginčyti pareikšdami prieštaravimą. Tai galima padaryti tik per 2 savaites nuo pranešimo paskelbimo dienos. Šiam terminui pasibaigus, proceso dalyviai nebegali jo ginčyti. Nepareiškus prieštaravimų, paskirtasis bankroto klausimus sprendžiantis teisėjas patvirtina sąrašą, ir jis yra privalomas nagrinėjant bylą iki atitinkamo pakeitimo.
- 3 Neginčijama, kad nei bankroto administratorius, nei paskirtasis bankroto klausimus sprendžiantis teisėjas netikrino, ar su kreditore G. sudarytoje sutartyje nėra nesąžiningų sąlygų. Tas teisėjas savo iniciatyva taip pat nepakeitė reikalavimų sąrašo.
- 4 Bankrutuojantis asmuo pareiškė pripažįstantis visus reikalavimus, o tai leidžia daryti prielaidą, kad jis nesiekė pasinaudoti apsauga nuo įmonės taikomų nesąžiningų sutarties sąlygų. Vis dėlto, teismo posėdžiui pasibaigus, bankrutuojančio asmens advokatas teismui skirtame rašte nurodė, kad su G. sudaryta sutartis gali būti negaliojanti dėl taikytų nesąžiningų sąlygų, todėl grąžintinos sumos gali būti sumažintos.
- 5 Iš bankroto bylos medžiagos negalima tvirtinti, kad bankrutuojančiam asmeniui buvo pranešta apie tai, kad su G. sudarytos sąlygos gali būti nesąžiningos, ir kad jis sąmoningai pareiškė atsisakantis pasinaudoti jam pagal Direktyvą 93/13 priklausančia apsauga. Be to, iki pat 2022 m. lapkričio 3 d. jis nesinaudojo advokato paslaugomis byloje.
- 6 Pagal taikytiną nacionalinę teisę bankroto bylų teismas, sudarydamas atsiskaitymo su kreditoriais planą, negali savo iniciatyva tikrinti, ar sutartyje nėra nesąžiningų sąlygų. Jei bankroto bylų teismui kyla abejonių dėl sutarties sąlygų sąžiningumo,

jis gali sustabdyti bylos nagrinėjimą ir kreiptis į paskirtąjį bankroto klausimus sprendžiantį teisėją, kad šis savo iniciatyva išnagrinėtų galimybę pakeisti reikalavimų sąrašą. Dėl to nepagrįstai vilkinamas bylos nagrinėjimas, nes teismas atsiskaitymo su kreditoriais plano sudarymui skirtame posėdyje paprastai jau turi visą reikiamą informaciją sutarties sąlygų sąžiningumui įvertinti. Be to, visi su turto likvidavimu, lėšų paskirstymu ir reikalavimų sąrašu susiję veiksmai jau yra atlikti. Sąrašo keitimas – tai procedūra, turinti atitikti nustatytus motyvavimo savo iniciatyva, įteikimo proceso dalyviams ir paskelbimo reikalavimus. Be to, paskirtajam bankroto klausimus sprendžiančiam teisėjui bankroto bylų teismo pozicija nėra privaloma ir jis gali savo iniciatyva nuspręsti, kad nėra pagrindo keisti reikalavimų sąrašą.

- 7 Atsižvelgdamas į tai, kad sutarties sąlygos nesąžiningos, bankroto bylų teismas, sprendžiantis dėl bankrutuojančio asmens atsiskaitymo su kreditoriais plano, gali sumažinti jame nurodytą sumą arba iš viso nesudaryti plano, jei paaiškėtų, kad sukauptų lėšų pakanka visiems išpareigojimams įvykdyti. Šiai aplinkybei nustatyti reikės aiškintis ir kitas faktines aplinkybes, o tai priklauso nuo to, ar prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas bankrutuojančiam asmeniui teisėtai gali suteikti teisinę apsaugą.
- 8 Per bankroto procedūrą bankrutuojantis asmuo negalėjo savarankiškai pareikšti ieškinio savo teisėms pagal Direktyvą 93/13 apginti, nes jo turta administravo (ir toliau administruoja) bankroto administratorius.
- 9 Bankrutuojantis asmuo galėjo ginčyti reikalavimų sąrašą. Tačiau teikdamas prieštaravimą bankrutuojantis asmuo turi iš savo lėšų sumokėti proporcingą mokesį (pusę jo darbo užmokesčio bankroto administratorius įtraukia į bankrutuojančio asmens turta). Prieštaravimas taip pat yra tam tikrus formos reikalavimus turintis atitiktis raštas, kuriame reikia nurodyti visus jo pagrindus ir įrodymus. Reikalavimų sąrašo sudarymo dieną bankrutuojantis asmuo taip pat galėjo nežinoti, kad su G. sudarytoje sutartyje buvo nesąžiningų sąlygų.
- 10 Kaip Teisingumo Teismas pabrėžė 1996 m. kovo 5 d. Sprendime *Brasserie du Pêcheur* ir *Factortame* (atitinkamai C-46/93 ir C-48/93), Sąjungos teisėje, kuria privatiems asmenims suteikiamos teisės, taip pat būtina numatyti priemones, leidžiančias jomis veiksmingai pasinaudoti. Sąjungos teisė paprastai nereglamentuoja procesinių klausimų dėl Sąjungos teise grindžiamų reikalavimų vykdymo, palikdama šį klausimą spręsti valstybėms narėms (procesinės autonomijos principas), o šios laisvės ribas nustato lygiavertiškumo ir veiksmingumo principai.
- 11 Bylą nagrinėjantis teismas, sprenddamas dėl atsiskaitymo plano sudarymo, padarė išvadą, kad dėl taikomų nacionalinės teisės nuostatų bankrutuojančiam vartotojui gali būti nepagrįstai sunku ar net neįmanoma apginti jam Direktyvoje 93/13 suteikiamas teises. Vis dėlto pagal bankroto teisę bylą dėl atsiskaitymo plano sudarymo nagrinėjantis teismas negali vertinti, ar sutartyje yra nesąžiningų sąlygų.

- 12 Teisingumo Teismas ne kartą pabrėžė, kad nacionaliniai teismai privalo savo iniciatyva tikrinti, ar sutartyje nėra nesąžiningų sąlygų, o šios pareigos nevykdymo negalima pateisinti pernelyg dideliu darbo krūviu ar kitais praktiniais sunkumais (žr., pavyzdžiui, 2020 m. lapkričio 26 d. Nutartį *DSK Bank EAD*, C-807/19).
- 13 Tačiau bankroto bylose sunku nustatyti, kuri institucija atsakinga už tokios kontrolės vykdymą, todėl praktiškai ji neatliekama. Paskirtasis bankroto klausimus sprendžiantis teisėjas tik formaliai įvertina reikalavimus ir perduoda juos bankroto administratoriui – šis juos išnagrinėja iš esmės ir sudaro reikalavimų sąrašą. Tas teisėjas pagal įstatymą negali keisti jam tvirtinti pateikto reikalavimų sąrašo, išskyrus atvejus, kai įgaliotas asmuo pareiškia prieštaravimą. Kadangi nagrinėjamu atveju prieštaravimų nepareikšta, paskirtasis bankroto klausimus sprendžiantis teisėjas patvirtino reikalavimų sąrašą.
- 14 Bankrutuojantis asmuo paskirtajam bankroto klausimus sprendžiančiam teisėjui nepareiškė, kad su kreditorė G sudarytoje sutartyje esama nesąžiningų sąlygų. Todėl tas teisėjas pagal nacionalinę teisę neprivalėjo tikrinti į sąrašą įtrauktų reikalavimų. Šį prieštaravimą bankrutuojančio asmens atstovas pateikė tik prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui, kuriam pavesta priimti sprendimą dėl atsiskaitymo su kreditoriais plano sudarymo arba dėl bankrutuojančio asmens atleidimo nuo įsipareigojimų; tuo sprendimu būtų baigta bankroto byla.
- 15 Taip pat pažymėtina, kad, kaip matyti iš bankrutuojančio asmens teiginių, dalį jo gaunamo darbo užmokesčio pervedus į bankrutuojančio asmens turtą, jam lieka 3 500 PLN suma, o jos nepakanka jo ir jo šeimos poreikiams tenkinti. Pagal šioje byloje nagrinėjamai bankroto bylai taikytinas nuostatas nei teismui, nei paskirtajam bankroto klausimus sprendžiančiam teisėjui neleidžiama keisti šių atskaitymų dydžio.
- 16 Akivaizdu, per bankroto bylą surinktos lėšos skirtos visų kreditorių (ne tik kreditorės G.) reikalavimams patenkinti; tačiau, atsižvelgiant į įplaukų į bankrutuojančio asmens turtą ir kitų įsipareigojimų dydį artimiausiu metu gali paaiškėti, kad asmens turto pakanka jiems įvykdyti (be ginčijamo reikalavimo). Pagal nacionalinę teisę bankrutuojančio asmens gaunamas darbo užmokestis toliau laikomas jo turto dalimi, todėl galimas perviršis jam bus pervestas tik bankroto procedūrai pasibaigus.
- 17 Teisingumo Teismas 2023 m. birželio 15 d. sprendime *Getin Noble Bank*, C-287/22, nusprendė, kad Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalis ir 7 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinamos taip: pagal jas draudžiama nacionalinė jurisprudencija, pagal kurią nacionalinis teismas gali atmesti vartotojo prašymą taikyti laikinąsias apsaugos priemones, kuriomis siekiama sustabdyti pagal šią paskolos sutartį mokėtinų mėnesinių įmokų mokėjimą, kol bus priimtas galutinis sprendimas dėl šio vartotojo sudarytos paskolos sutarties pripažinimo negaliojančia dėl

nesąžiningų sąlygų, jeigu tokių priemonių taikymas yra būtinas siekiant užtikrinti visišką šio sprendimo veiksmingumą.

- 18 Pažymėtina, kad bankroto byloje teismui nėra numatyta galimybė taikyti laikinąsias apsaugos priemones – nei gavus prašymą, nei savo iniciatyva.
- 19 Bankrutuojantis asmuo gali prašyti, kad dalis jo atlyginimo nebūtų įtraukiama į jo turtą, tačiau tam reikėtų sušaukti kreditorių susirinkimą ir priimti nutarimą dviejų trečdalių kreditorių balsų dauguma, tad be G. sutikimo bankrutuojantis asmuo neturi jokios galimybės pasinaudoti apsauga, taigi ši teisių gynimo priemonė tampa visiškai neveiksminga.
- 20 Teisingumo Teismas 1990 m. birželio 19 d. Sprendime *Factortame I* (C-213/89) pabrėžė, kad pagal Sąjungos teisę būtina suteikti galimybę imtis veiksmingų laikinųjų priemonių iš Sąjungos teisės kylančioms teisėms apsaugoti.
- 21 Akivaizdu, kad siekiant bankroto byloje taikyti laikinąsias apsaugos priemones, teismas turėtų pasverti ne tik bankrutuojančio asmens, bet ir kitų byloje dalyvaujančių kreditorių interesus. Teismo nuomone, kadangi bankroto byloje sprendžiama dėl išieškojimo iš viso skolininko turto, tai iš esmės užkerta kelią laikinųjų apsaugos priemonių taikymui, siekiant sumažinti bankrutuojančio asmens mokėtinas sumas.
- 22 Vis dėlto toks reglamentavimas, kuriuo užkertamas kelias taikyti laikinąsias apsaugos priemones, gali paskatinti bankrutuojantį asmenį nesiekti Direktyvoje 93/13 numatytos apsaugos arba net pareikšti, kad jos nepageidauja, o tai trukdo pasiekti direktyvos tikslą, t. y. užtikrinti, kad su vartotojais sudarytose sutartyse nebūtų nesąžiningų sąlygų.